

HANS PETER LARSSON

Filantropi och entreprenörskap

– några skattefrågor kring filantropisk verksamhet

1 Inledning

Att ge har blivit en ny trend. I takt med att de flesta i Sverige får det allt bättre ekonomiskt ökar också viljan att dela med sig till goda och välgörande ändamål. Vi ger till verksamheter där vi känner att vi kan och vill bidra till att förbättra på något sätt. Det gäller också allt oftare inom den grupp framgångsrika entreprenörer som växt fram i Sverige under senare år.

Inte bara i USA har företagare sålt framgångsrika företag som de startat och utvecklat, för att sedan ofta som s.k. affärsänglar investera i nya företag. I anslutning till det, eller efter att de gjort en andra ”resa”, är allt fler entreprenörer intresserade av att föra över en del av sin förmögenhet till verksamheter för att främja olika ändamål som de uppfattar som goda och i behov av privata insatser. De blir filantroper. De flesta kallar sig dock inte filantroper. De förblir entreprenörer som väljer att satsa på filantropisk verksamhet, i egen regi eller genom gåvor och donationer. Vilka är förutsättningarna för dem att verka i Sverige idag?

Förebilden för det ökade intresset för filantropi är delvis amerikansk¹. Det mest kända exemplet på filantropisk verksamhet just nu är Microsofts grundare Bill Gates som donerat en stor del av sin förmögenhet till Bill and Melinda Gates Foundation². Melinda Gates blev t.ex. i augusti i år medicine hedersdoktor på Karolinska Institutet i anslutning till stiftelsens arbete att främja metoder för barnbegränsning i många länder där sådana metoder inte används. Ett annat exempel är Warren Buffets initiativ nyligen i anslutning till USAs budgetnedskärningar, The Giving Pledge (Gåvoförbindelsen)³. I denna uppmanas de 400 rikaste personerna i USA att donera halva sin förmögenhet till samhällsnyttiga ändamål. Många har skrivit under. Förebilden är därtill tydlig.

I Sverige är en av förebilderna just nu Skypes grundare Niklas Zennström som donerat en stor del av köpeskillingen från försäljningen av telefoniföretaget Skype till Zennstrom Philantropies som engagerar sig i framför allt projekt som rör miljö. Ett annat på flera sätt illustrativt exempel ur svenskt perspektiv är också IKEAs grundare Ingvar Kamprad som under våren 2012 donerat en miljard kronor till forskning.

¹ Den 30 maj 2012 arrangerades för första gången Stockholm Philantropy Symposium med deltagare från USA, Europa och Sverige samt den svenska regeringen. Symposiet samlande cirka 200 deltagare. www.entreprenorskapsforum.se/filantropiskt_forum.

² www.gatesfoundation.org.

³ www.givingpledge.org.

Detta är inte enstaka företeelser. I dag startas betydligt flera stiftelser i Sverige än tidigare⁴. Trenden och intresset för att ge och stödja ideella verksamheter är otvetydigt stigande.

I denna artikel kommer jag att kort gå igenom förutsättningarna för att bedriva filantropisk verksamhet i Sverige, hur en entreprenör som vill ge en del av sina tillgångar till olika samhällsnyttiga ändamål kan organisera verksamheten. Avsikten är att beröra främst skatterättsliga frågor, men även några organisatoriska civilrättsliga aspekter behandlas.

Genom den under 2012 införda möjligheten till skattereduktion för gåvor finns ett embryo till intresse från politiskt håll för filantropi. Jag kommer därför avslutningsvis även att beröra frågan ur ett samhällspolitiskt perspektiv och ange några möjligheter som kan övervägas för att främja den nya utveckling som vi nu ser kring privat engagemang i olika samhällsfrågor.

2 Filantropi – äldre förhållande som fått ny aktualitet

Vilken definitionen är på filantropi vet jag inte. Jag tror den spelar mindre roll. Konkret innebär filantropi dock gåvor och donationer. Det är även ett förhållningssätt, att osjälviskt vilja hjälpa. Lite pretentiöst har filantropi i samhällsdebatten beskrivits som en del av att vara människa – filantropi är mänsklighet.⁵ Förhoppningsvis är det så, och möjligen tyder historien på det. Min egen övertygelse är också att människan alltid i grunden vill göra gott.

Hans Sjögren, professor i ekonomisk historia vid Linköpings universitet, har forskat kring filantropi⁶. Han framhåller att redan Gustaf II Adolf done- rade tillgångar till stiftelser. Stiftelseformen anses dock ha funnits redan under 1300-talet. Nästa exempel ur den svenska historien är de mecenater inom industrin längs norrlandskusten som skapade sig stora förmögenheter. När arvingarna fått sitt donerade de resterande tillgångar till stiftelser med olika ändamål. Knut och Alice Wallenberg bildade, som exempel, stiftelsen Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse för att främja forskning. Stiftelsen är nu en av de viktigaste finansierarna av medicinsk forskning i Sverige.

Under den tid när det svenska högskattesamhället växte fram flyttade många entreprenörer utomlands, t. ex, Rausings och nämnda Kamprad. Stiftelser sattes då i förekommande fall upp i andra länder. Sjögren pekar dock på att intresset för filantropi kommit tillbaka i Sverige under de senaste 20 åren.

I takt med att de flesta länders offentliga finanser blir alltmer ansträngda så ökar nu behoven av kompletterande privat finansiering av många verksamheter som tidigare finansierats av skattemedel. Så även i Sverige. Att höja skatter är inte längre något alternativ. I stället skärs anslag till kultur och forskning ned inom vissa områden. Samtidigt ökar de ekonomiska behoven snabbt i

⁴ Kerstin Fagerberg, redovisningsexpert SEB, Ordförande i Föreningen Stiftelser i Samverkan.

⁵ Maria Ludvigsson, ledarskribent, SvD Opion 31 maj 2012.

⁶ Seminarium Almedalen, 3 juli 2012. Arrangör Entreprenörskapsforum.

takt med att samhällsutveckling och forskning gör ytterligare framsteg. Vårt sätt att förhålla oss till filantropi blir därmed allt angelägnare att fundera över.

I debatten framförs nu till och med att det finns ett grundläggande moraliskt samhällskontrakt – pengar ska inte gå till lyx.⁷

2.1 Filantropi idag

Vad är det som driver filantropisk verksamhet bland entreprenörer? Kortfattat så anses det vara två faktorer. Entreprenören tror att han eller hon kan påverka och göra skillnad till det bättre inom ett väl avgränsat område. Ur ett anglosaxiskt perspektiv frånhålls därtill ofta viljan hos framgångsrika entreprenörer att ge tillbaka något till det samhälle och/eller skola man kommer ifrån och som man till stor del har att tacka för sin framgång. Man vill skapa möjligheter för fler personer att på samma sätt förbättra sin livskvalitet. Därigenom stärker man indirekt även sin egen ställning och höjer sin egen sociala status.

Grunden för det ökande intresset för filantropi ligger även till stor del i de privata företagens ökade fokus på s.k. hållbarhets- och CSR- frågor (Corporate Social Responsibility). I någon mån kan CSR-engagemang anses vara filantropi på företagsnivå. I grunden handlar det dock då främst om att utifrån ett företagsekonomiskt perspektiv stärka sitt eget varumärke i förhållande till kunder och egna anställda.

Några karaktäristika hos dagens yngre filantroper.

- Tror att de kan bidra och åstadkomma en förändring och en utveckling inom visst område.
- Har ofta sin bakgrund som entreprenörer där de själva eller tillsammans med ett fåtal andra åstadkommit något och byggt upp ett företag som de sedan sålt, antingen hela eller viss del.
- Driver verksamheten med tydliga resultatmässiga krav på de verksamheter som de stöttar och engagerar sig i. Inom större verksamheter finns i vissa fall anställda managers som organiserar verksamheten och utvärderar propåer om att stödja olika verksamheter. Är starkt fokuserade.
- Anser att de kan fylla en kompletterande roll i förhållande till offentlig verksamhet där resurserna för att tillgodose olika allmänna ändamål successivt blir allt knappare.
- Känner att de har ett behov av att ge tillbaka till samhället av tillgångar som de ändå inte kommer att kunna konsumera. Berörs av vissa orättvisor.
- Anser att det inte alltid är en fördel att vara född med silversked i mun. De känner därför inget behov av att lämna ett obegränsat arv efter sig.

I någon mån skiljer sig yngre filantroper från äldre. De senare verkar i högre grad genom donationer till existerande ideella organisationer och institutioner.

⁷ Pontus Braunerhjelm, professor KTH, Stockholm Philantropy Symposium 2012.

3 Verksamhetsformer

3.1 Stiftelse

Filantropisk verksamhet i dag bedrivs i allmänhet lämpligast genom en stiftelse. Stiftelsen ska ha ett ändamål och stadgar finnas. Den är en juridisk person. Egendom som tillförs en svensk stiftelse tillhör denna och inte stiftaren. Det senare är ur flera perspektiv viktigt för en entreprenör som väljer att bilda en stiftelse för visst ändamål. Stiftelsen ska ha en förvaltare och kan ha en styrelse för verksamheten.

Det finns olika slag av stiftelser. Den för filantropi lämpliga formen är den s.k. avkastningsstiftelsen. Inte familjestiftelser, pensionsstiftelser, personalstiftelser eller andra former av stiftelser. Inget hindrar dock att en entreprenör bildar både en avkastningsstiftelse för visst ändamål och en familjestiftelse med ändamål att tillgodose medlemmar i en viss släkt. Inte heller är det s.k. insamlingsstiftelser, där pengar kommer in efter ett upprop, som är den lämpliga basen för filantropisk verksamhet. Inget hindrar dock att en entreprenör initierar en insamlingsstiftelse utan att sätta av något kapital till densamma. Filantropi som förhållningssätt i allmänhet är en viktig fråga även för olika välgörenhetsorganisationer.

Det går i allmänhet inte att ”backa” en stiftelse. En stiftelse anses ha en mycket stark permanent karaktär, vilket ofta också är stiftarens syfte med avsättningen av medel. Icke desto mindre kan dock en stiftare vilja sätta upp en stiftelse som, inom ramen för ändamålet, kan utvecklas i takt med tiden. Behov av insatser inom visst område kan ändras eller t. o. m. försvinna. Stadgarna bör därför utformas så att de ger förvaltaren så stor flexibilitet som möjligt. Det kan även föreskrivas att ändamålsprövning ska göras med viss regelbundenhet, t.ex. vart tionde år, och att stiftelsen ska avvecklas under vissa förutsättningar och på visst sätt. En stiftelses livstid kan även vara på förhand bestämd. Ändamål kan under mycket specifika omständigheter ändras om det ligger inom ramen för stadgarna, men kräver då tillstånd av Kammarkollegiet. Syftet med att en stiftelse därtill står under tillsyn av ett visst antal länsstyrelser är att skydda ändamålet och tillse att förvaltningen sköts enligt stadgarna. Ändringar som inte ryms inom stadgarna kräver s.k. permutation, för vilket utrymmet normalt är litet. Processen kräver dessutom stiftelsejuridisk sakkunskap. Denna typ av formella processer är normalt sett inget som tilltalar entreprenörer.

När en stiftelse ska bildas bör stiftaren ta hjälp av någon med god juridisk erfarenhet av frågor som rör stiftelser för att vid den tidpunkten noga fundera igenom syftet med bildandet av stiftelsen så att ändamål och stadgar utformas på ett väl avvägt sätt.

Stiftelser behöver inte bedriva endast ideell verksamhet. De kan även bedriva näringsverksamhet. Teater, sjuk – och hälsovård, skolor och förlag är exempel på näringsverksamhet som kan bedrivas i stiftelseform.

3.2 Aktiebolag

En stiftelse kan även driva näringsverksamhet indirekt genom att äga ett aktiebolag där verksamheten bedrivs. Innehar stiftelsen mer än hälften av rösterna i aktiebolaget blir stiftelsen en moderstiftelse och aktiebolaget ett dotterbolag. Stiftelsen har då rätt att tillsätta en majoritet av styrelseledamöterna i aktiebolaget. Om inte verksamheten i aktiebolaget ger något större överskott är heller inte bolagsskatten i sådant fall något större problem.

Verksamhet som bedrivs av aktiebolag ger dock ett annat intryck i förhållande till omvärlden än verksamhet som bedrivs direkt av en stiftelse då verksamhet i aktiebolag typiskt sett syftar till att ge vinst.

3.3 Ideell förening

En ideell förening är inget alternativ som bas för en entreprenör att bedriva filantropisk verksamhet. Det räcker med att notera att en förening måste ha ett antal medlemmar. Dessa driver sedan verksamheten och bestämmer inriktningen på densamma. Inte heller kan en förening vägra en person inträde och samtidigt vara undantagen från skatt.

Däremot kan framgå av stadgarna att ändamålen i en stiftelse kan tillgodoses genom att stiftelsen lämnar bidrag till olika ideella föreningar som verkar inom ramen för stiftelsens ändamål. Här finns dock vissa skattefrågor som måste uppmärksammas. Endast när det gäller hjälpverksamhet till behövande anser Skatteverket att detta är möjligt om skiftelsen i övrigt uppfyller krav för att vara skattebefriad. Mer om detta nedan.

4 Kapitalbehov och löpande finansiering

Typfallet för filantropisk verksamhet är att en privatperson avsätter ett större kapital och överför detta till en stiftelse där avkastningen på kapitalet ska användas för visst ändamål. Numera finns i Sverige ingen gåvoskatt att ta hänsyn till.

Utgör förmögenheten ett större belopp så förvaltas detta normalt enskilt av stiftelsen utifrån den inriktning på förvaltningen som anges i stadgarna. En fastighet kan också utgöra kapitalbasen i en stiftelse. Vid löpande fastighetsinkomster gäller det dock att se upp vid beskattningen, se nedan. För sådana uppkommer ofta en skattskyldighet.

Det förekommer även att kapitalet förvaltas gemensamt, t.ex. om kapitalet i stiftelsen är mindre eller den är knuten till forskning vid visst universitet som förvaltar många stiftelser.

Hur stort kapital krävs då för att det ska vara "värt" att sätta upp en egen stiftelse? Inte så stort som många kanske tror. Ett belopp om t.ex. 10 mkr ger idag en årlig avkastning på omkring 400 000 kr att använda för ändamålet. Filantropisk verksamhet behöver alltså inte vara något enbart för de mest välbeställda. En sådan donation kanske kan stöttas upp av att mindre gåvor löpande kommer in från privatpersoner och företag (inom tillåtna ramar) eller från rätt till utdelning på aktier på vilka just rätten till utdelning under viss

tid överlåtits till stiftelsen. En sådan möjlighet finns numera även för aktier i fåmansaktiebolag. En entreprenör omfattas ofta av de särregler som gäller för aktiva ägare som äger aktier i sådana bolag.

Möjligheterna att finansiera viss filantropisk verksamhet både lokalt, regionalt och globalt är därför relativt goda. Det utesluter dock inte att Sverige kan erbjuda betydligt bättre förutsättningar. Se vidare i skatteavsnittet nedan.

När det gäller beskattningen av avkastningen på kapitalet i en stiftelse så beror denna av ändamålet med stiftelsen. Inget hindrar givetvis att en stiftelse kan ha flera ändamål.

5 Några skattefrågor

5.1 Skattebefriade stiftelser

Huvudregeln är som princip att en stiftelse är skattskyldig för sina inkomster. Stiftelser som uppfyller vissa specifika kvalificerat allmännyttiga ändamål beskattas dock endast för vissa inkomster, inkomst av näringsverksamhet och löpande fastighetsinkomster. Dessa stiftelser benämns inskränkt skattskyldiga.⁸ Sådana stiftelser beskattas inte för kapitalvinster eller för löpande kapitalinkomster som räntor och utdelningar. En kvalificerad stiftelse som inte bedriver näringsverksamhet eller har löpande fastighetsinkomster beskattas därför inte. Det är denna status en entreprenör som önskar bedriva filantropisk verksamhet vill att stiftelsen ska uppnå.

En stiftelse som vill vara helt skattebefriad måste, förutom att inte bedriva näringsverksamhet eller ha löpande fastighetsinkomster, uppfylla samtliga följande krav.

- Ändamålskravet
- Verksamhetskravet
- Fullföljdskravet
- Destinatärskravet

Jag ska inte här fördjupa mig närmare i dessa krav, förutom något kring ändamålskravet. Det är främst detta som har betydelse för entreprenörer som vill verka som filantroper. De ändamål som idag är ”godkända”, d.v.s. är kvalificerade allmännyttiga ändamål är följande.

Ett eller flera av följande ändamål ska uppfyllas för att *ändamålskravet* ska vara uppfyllt.

- Främja vård och uppfostran av barn
- Lämna bidrag för undervisning eller utbildning
- Bedriva hjälpverksamhet bland behövande
- Främja vetenskaplig forskning

⁸ Inkomstskattelagen kap. 7.

- Främja nordiskt samarbete
- Stärka Sveriges försvar under samverkan med militär eller annan myndighet.

Denna uppräknade ändamål, som idag anses vara lite gammaldags, är uttömmande. Därtill är vissa i lagen uppräknade organisationer skattebefriade.

Viktigt att notera i anslutning till filantropisk verksamhet av i dag är att kulturella, sociala, idrottsliga eller religiösa ändamål inte finns med i uppräknningen. Inte heller finns miljö med som skattefritt ändamål. För att vilja främja arbete för att förbättra miljön måste man kvalificera via annat ändamål, t.ex. forskning eller utbildning.

Ändamålet hjälpverksamhet bland behövande förtjänar att kommenteras närmare. Med behövande avses ekonomiskt stöd. Den som har en förmögenhet på bara några tiotusentals kronor eller har en inkomst omkring 150 000 kr anses inte behövande, enligt Skatteverket. För att driva soppkök och erbjuda hemlösa tillfällig logi krävs alltså att besökande har deklarationen med sig för att den som serverar ska kunna deklarerat rätt. – Om ens det räcker när förmögenheten nu inte längre framgår av deklarationen. För den som, liksom undertecknad vid resor i yngre år, besökt denna typ av härbärgen är det lätt att inse att den som inte behöver, inte heller går dit. Erfarenheten i sig är dock nyttig.

Slutsatsen när det gäller beskattning av avkastning i en stiftelse är att filantroper som vill främja kulturell och social hjälpverksamhet (i vidare mening än bland ekonomiskt behövande) liksom breda insatser för en bättre miljö, genom begränsningen i ändamålskatalogen i dag saknar en bra skattemässig plattform i Sverige att verka utifrån.

När det gäller att avgöra vad som ryms inom de kvalificerade ändamålen är filantropen därtill hänvisad till praxis och till Skatteverkets ställningstaganden. Att endast läsa innantill i lagen räcker inte, varför även i detta fall skatterättslig expertis behövs för att inte riskera en skattefri status.

Den som vill göra gott, men inte samtidigt binda sig vid visst ändamål eller sätta upp en stiftelse, kan välja att skänka medel, donera, till vissa inskränkt skattskyldiga organisationer. Det kan gälla t.ex. sjukvårdsinrättningar som inte drivs i vinstsyfte, akademier och allmänna undervisningsverk. Forskning, professurer och stipendier kan under olika förutsättningar finansieras privat på detta sätt.

5.2 Moderniserade skatteregler för stiftelser?

Stiftelse- och företagsskatteutredningen föreslog för några år sedan i betänkandet Moderniserade skatteregler för ideell sektor,⁹ att ändamålsbestämmelserna för stiftelser skulle utvidgas till att vara desamma som för ideella föreningar. Samtidigt skulle ändamålen för både stiftelser och föreningar moderniseras och utvidgas. Bland annat föreslogs att ändamålet hjälpverksamhet

⁹ SOU 2009:65.

bland behövande vidgades och att kravet på att vara ekonomiskt behövande för att anses behövande slopades. Främjande av miljövärd skulle läggas till de undantagna ändamålen.

För den filantropiskt intresserade innebär förslagen i betänkandet en rad positiva förändringar om de genomförs. Främjande av kultur och miljö skulle införas som ändamål och definitionen av behövande ändras så att inte de personer som verksamheten riktas till behöver stå med deklarationen i hand för att få hjälp.

Med sådana lagändringar skulle även den godtagna mottagarkretsen för gåvor som berättigar till skattereduktion automatiskt vidgas. Gåvor från privatpersoner till välgörenhetsorganisationer skulle då öka.

Betänkandet har under flera år beretts inom finansdepartementet och arbete pågår med att förbereda en lagrådsremiss. Hur det går med arbetet och i vilken takt detta fortskrider återstår att se. Betänkandet rymmer flera frågor som måste beredas och diskuteras på politisk nivå. Men om politik är att vilja, så bör förslagen i betänkandet omsättas i lag innan det blivit för gammalt för att ligga till grund för lagstiftning. Återstår att se vilken den politiska uppfattningen är efter nyår 2013 innan riksdagsval senare stundar under 2014.

5.3 Skattereduktion för gåvor till kvalificerade mottagare

Sedan 1 januari 2012 finns en möjlighet för privatpersoner till skattereduktion vid gåvor till vissa mottagare.¹⁰ En rad villkor gäller för att erhålla reduktionen som uppgår till högst 25 procent av 6 000 kronor, d.v.s. 1 500 kronor per år. Jag ska inte närmare här gå in på villkoren för denna. Den som vill kunna utnyttja möjligheten bör enklast själv via telefon eller hemsida med den tänkta mottagaren innan gåvan stämma av om organisationen är kvalificerad.

Möjligheten till skattereduktion har med rätta kritiserats för att vara för begränsad och för administrativt komplicerad för mottagarna. Den nya lagstiftningen är emellertid ett principiellt genombrott på området för avdragsrätt för gåvor till välgörande ändamål. I dag kan därför riksdagen lätt besluta att öka beloppet och utvidga den kvalificerade mottagarkretsen. Isen är bruten och genom den nya lagen har förespråkare för ökade filantropiska insatser fått in foten i dörröppningen.

5.4 Möjlighet att ge bort rätten till utdelning på aktier, mm

Genom praxis är det sedan några år möjligt att ge bort rätten till utdelning på aktier.¹¹ I stället för ägaren till aktierna beskattas den som har rätten till utdelning. Denne beskattas då utifrån sin egen skattestatus, inte aktieägarens. En skattebefriad stiftelse eller ideell förening kan alltså ta emot aktieutdelning skattefritt. En gåva av rätt till utdelning kan avse viss tid.¹²

¹⁰ Inkomstskattelagen kap. 67 och lag (2011:1269) om godkännande av gåvomottagare vid skattereduktion för gåva.

¹¹ RÅ 2006 ref 45 och RÅ 2009 ref 68, fåmansföretag.

¹² På hemsidan www.aktiegåvan.se kan den som önskar ge bort rätten till utdelning få kon-

På detta sätt kan under vissa förutsättningar kapital löpande fyllas på och komplettera en låg löpande avkastning på tillgångarna i en stiftelse. Omfattningen på den filantropiska verksamhet som bedrivs genom en stiftelse behöver därför inte vara helt beroende av den löpande avkastningen.

När det gäller finansiering i övrigt är dock rättsläget till stor del oklart.

I princip är det inget som hindrar att aktier av olika serier finns i ett bolag och att rätten till utdelning på viss serie överläts. Dessa förutsättningar är dock inte prövade i praxis. Förutom skattemässiga frågor kan här även vissa bolagsrättsliga frågor uppkomma. Frågorna måste dock stämmas av och säkerställas innan steg tas.

En annan angränsande fråga som inte prövats i praxis är det fall där aktier överläts genom gåva till en stiftelse som bedriver filantropisk verksamhet som är skattebefriad enligt inkomstskattelagen 7 kap. Bolaget kan sedan besluta att dra in dessa aktier och då ersätta ägaren med ett marknadsvärde på aktierna beräknat pro rata. Detta kan vara ett sätt att göra en kompletterande kapitalinsats i en filantropisk verksamhet, d.v.s. öka omfattningen på densamma. Innan ett sådant alternativ väljs bör förfarandet i det enskilda fallet stämmas av så att inte beskattning utlöses.

Skatterättsnämnden har däremot under februari 2012 avgjort två ärenden där aktier genom flera transaktioner överlåtits till en stiftelse som inte uppfyllde kraven för skattefrihet i inkomstskattelagen 7 kap. I det ena¹³ har både utdelning och kapitalvinst på onoterad aktie beskattats hos stiftelsen. Förfarandet ansågs strida mot lagen om skatteflykt. Förhandsbeskedet är överklagat. I det andra¹⁴ har gåva av aktier till en stiftelse beskattats som utdelning till aktieägaren. Även i det fallet tillämpade nämnden lagen om skatteflykt. Ärendet är överklagat.

Dessa avgöranden visar hur svårt och osäkert det idag är att göra löpande kapitaltillskott till en stiftelse på annat sätt än genom gåva av rätt till aktieutdelning. Denna slutsats kan komma att kvarstå även efter att Högsta Förvaltningsdomstolen avgjort dessa förhandsbesked, d.v.s. om de anses för in casu betonade för att kunna dra några generella slutsatser utifrån.

I så fall bör lagstiftaren genom lagändring klarlägga vad den anser ska gälla för tillskott av kapital till stiftelser.

5.5 Gåvor från aktiebolag

Svenska aktiebolag har ingen avdragsrätt för gåvor till olika välgörande ändamål. En kostnad måste ha en koppling till näringsverksamheten i bolaget. Om företaget lämnar gåvor till olika ändamål så ska dessa läggas tillbaka i deklara-

kreta råd och hjälp med tillvägagångssätt. Vid gåva av aktier i fåmansaktiebolag bör skattejurist kontaktas.

¹³ FB 2012-02-03 (dnr 113-10/D).

¹⁴ FB 2012-02-03 (dnr 150-10/D).

tionen. I USA och många andra länder har företag under vissa förutsättningar och ramar avdragsrätt för gåvor till välgörande ändamål.¹⁵

Aktiebolagsrättsligt finns dock visst utrymme att lämna ifrån sig tillgångar så länge inte bolagets verksamhet påverkas negativt och borgenärernas intressen riskerar att äventyras.

En närliggande fråga, som dock saknar direkt samband med filantropi, är bolagens avdragsrätt för s.k. sponsring. Om sponsringsaktiviteten, och kostnaden för denna, har ett tillräckligt starkt samband med näringsverksamheten och ger bolaget motsvarande marknadsföringsvärde, så medges avdrag.

Ett avdrag för givaren i sin näringsverksamhet, utan att ersättningen ses som gåva, ger dock mottagaren ett potentiellt problem om denne bedriver en ideell skattefri verksamhet, vilken typ av motprestation är det då man tillhandahåller?

Att aktiebolag saknar avdragsrätt för gåvor har kritiserats främst av de insamlingsorganisationer som bedriver social hjälpverksamhet och av forskningsinstitutioner.

6 Sammanfattande slutsatser

För en entreprenör som i Sverige vill ägna sig åt filantropisk verksamhet är stiftelsen den verksamhetsform som ligger närmast till hands. Utformningen av stadgarna bör dock ägnas betydande omsorg för att ge stiftelsen största möjliga flexibilitet när det gäller ändamål och hur verksamheten ska bedrivas och i möjligaste mån minska inslaget av permanent.

Möjligheten att få kapitalvinster och löpande kapitalinkomster skattebefriade i stiftelsen beror av ändamålet. För stiftelser är dessa mer begränsade än vad många personer sannolikt tror och mer begränsade än för ideella föreningar. Därtill är praxis full av lynniga inskränkningar. Som exempel utesluts av lagstiftaren miljöfrämjande åtgärder, insatser inom kultur och en bred social hjälpverksamhet. Det är lätt att i dag snubbla för den som genom en stiftelse vill göra olika insatser.

De i dag skattebefriade ändamålen passar, vid en sammantagen bedömning, mindre väl för en modern filantropi som entreprenörer idag vill ägna sig åt, i de fall de har möjlighet. Ändamålen är för begränsade och statiska.

För att främja filantropisk verksamhet kan lagstiftaren omgående göra följande.

1. **Genomför förslagen i betänkandet Moderniserade skatteregler för ideell sektor.** Då utvidgas de skattebefriade ändamålen för stiftelser till att bli desamma som för ideella föreningar. Samtidigt så utvidgas ända-

¹⁵ Anna Breman, fil dr vid Handelshögskolan i Stockholm, Forskning om filantropi. Varför skänker vi bort pengar? s 14, Forskning i fickformat. Öhrlings PricewaterhouseCoopers (PwC) 2008.

målen för hela den ideella sektorn till att även omfatta miljöfrämjande åtgärder och social hjälpverksamhet bland fler behövande.

2. **Öka skattereduktionen för gåvor till ideell verksamhet samt vidga kretsen på de mottagare som kan kvalificera som mottagare av sådana gåvor.** Utmärkande för denna lagstiftning är idag små belopp och stor byråkrati. Införs förslagen i betänkandet ovan kommer automatiskt fler organisationer som bedriver social hjälpverksamhet att kunna omfattas.
3. **Inför en avdragsrätt för gåvor till vissa ändamål och inom vissa ramar även för företag.** Givetvis är gränsdragningsproblem svåra, men sådana kan alltid lösas. Det kan dessutom vara så att ändamålen ska omprövas t.ex. vart tionde år. Detta för att kunna anpassas i takt med tiden och till ändamål som samhället under olika perioder finner mer angelägna att främja än andra.¹⁶

Med ett rent ändamål som tydligt omfattas av dagens undantag så är dock stiftelse en bra verksamhetsform om finansieringen ordnas. Någon alternativ form finns i princip inte i Sverige. Notera att både Niklas Zennström och Ingvar Kamprad valt att sätta upp sina stiftelser utomlands, den förstnämnda i Luxembourg.

7 Bör staten främja filantropisk verksamhet?

Ja, av följande skäl.

Kompletterande finansiering behövs av många angelägenheter och behov som det offentliga i Sverige alltjämt väntas finansiera. Därtill finns behov av att ta del av entreprenörens kunskap och organisatoriska erfarenhet inom många områden.

I dag är manegen dåligt, eller i vart fall ojämnt, krattad för entreprenörer som vill verka som filantroper. De skatteundantag som finns för stiftelser är otidsenliga, snäva och ibland svårtillämpade. Vidare är möjligheterna till löpande kompletterande finansiering genom privatpersoner och företag begränsade.

Filantropin i Sverige är tillbaka för att stanna och det sannolikt under över-skådlig tid. Statens ekonomiska resurser krymper successivt. Trycket på olika skatter, både på bolag, privatpersoner och kapitalinkomster är snarare alltjämt nedåt än uppåt (p.g.a. hårdnande konkurrens mellan länder). Samtidigt gör forskningen stora framsteg som ökar trycket på offentliga utgifter. Filantropi kan då spela en kompletterande finansiell roll.¹⁷

¹⁶ Donationer i USA uppgick 2010 till cirka 2 procent av BNP, 290 miljarder USD. Prof Pontus Braunerhjelm, Stockholm Philanthropy Symposium.

¹⁷ Statssekreterare Joakim Stymne, Kulturdepartementet, anförande vid Stockholm Philanthropy Symposium.

Under senare år har det genom företagsförsäljningar bildats nya förmögenheter i form av framtida vinster som kapitaliserats av köpare. De entreprenörer som erhållit dessa vinster har ofta både en vilja och en kunskap att kunna bidra inom olika områden i samhället. Båda dessa slag av kapital, humankapital och pengar, bör tas till vara i samhället. Utväxlingen i nytta överstiger i flertalet fall kostnaden i form av minskade skatteintäkter.¹⁸

Några slutord

Härom kvällen satt jag sju timmar på akuten med min nu åldrige far (han skulle själv inte erkänna det) och väntade på att *en* tjänstgörande akutläkare skulle komma förbi. Sju timmar! Är man inte nära döden är det den vård som erbjuds. Hade jag haft drygt 10 mkr att undvara hade ett alternativ varit att finansiera ytterligare en läkartjänst. Då hade väntetiden kunnat inskränka sig till i vart fall 3,5 timmar. Om fler delar på kostnaden kan tiden minskas ytterligare.

Hade jag haft ytterligare 10 mkr över hade de kunnat gå till Rare Diseases Sweden, Förbundet sällsynta diagnoser i Sverige. De verkar för att barn som föds med bland annat gomsplatklyvningar ska få bästa möjliga vård. Inte bara att överkäke och gom opereras ihop, utan även att överläpp och näsa opereras så att utseendet väcker liten uppmärksamhet och barnet kan lära sig att tala rent.

Själv hade jag tur som föddes i Sverige med en dubbel gomsplatklyvning. Andra jag möter vid resor utomlands har inte haft samma tur. Jag ryser dock alltid till vid sådana möten, tittar nästan bort för att inte möta blicken. Så även när jag skriver dessa rader.

Nog finns det behov av filantropi.

Hans Peter Larsson är skattejurist och partner på PwC. Han arbetar med skatterådgivning till entreprenörer och är ansvarig skattepartner för den särskilda grupp om sju personer som i Stockholm arbetar med rådgivning till ideella organisationer och offentlig sektor. Hans Peter är även styrelseledamot i Stiftelsen Entreprenörskapsforum som driver Filantropiskt Forum i syfte att främja filantropi.

¹⁸ Breman, *ibid* s 54 ff, Vad är effekten av skatteavdrag för privata donationer? I kapitlet refererar Breman aktuell forskning inom området.